

Kroniek 15

Historisch Genootschap
Rotterdam

Kroniek nieuwe reeks: nummer 15, september 2017

Hubert Duifhuis (1531-1581), de Rotterdamse pastoor die te boek staat als een tolerante man, hier geschilderd door Hendrick Martensz. Sorgh.

Duifhuis liet zich tijdens de kerkhervorming niet meeslepen in een sfeer van haat. Een man die na zoveel eeuwen model zou kunnen staan voor het huidige Rotterdam.

Van de voorzitter

Terwijl ik dit schrijf is de Julianakerk in Rotterdam-Heiplaat enkele dagen tevoren afgebrand. Geen gebouw met een uitzonderlijke monumentale waarde, maar toch een waardevol element in het charmante dorpsgezicht van Heijplaat. Ik heb Heijplaat altijd beschouwd als een verborgen juweeltje midden in het grote havengeweld. De kerk is gebouwd in 1930 en stond al een tijdje leeg. Van herbouw zal het wel niet komen en daarom is dit voor het dorpsgezicht zo markante element in één dag en na wat nieuwsberichten en video's op internet, verdwenen.

Rotterdam heeft niet veel kerken meer en daarom valt te hopen – overigens om meer en misschien wel belangrijker redenen – dat de Breepleinkerk wel behouden blijft. Het is een gebouw en monument waar gewone mensen in de oorlogsdagen heldendaden verrichtten, hetgeen tastbaar en bijna voelbaar bewaard gebleven is. We hebben deze kerk in onze recente excursie van 3 mei j.l. bezocht en daar zeer interessante rondleidingen gekregen. Het is goed om die geschiedenis zichtbaar te houden, in de huidige tijd en ook voor volgende generaties. Dat de kerk als markant punt aan de grens van Vreewijk behouden kan blijven is alleen maar winst. De toekomst van de Breepleinkerk is echter nog niet zeker.

In September starten we weer met de Wel & Wee Café's, de eerste nog in het ingrijpend te verbouwen AMRO-complex aan de Coolsingel, waarin Donner gehuisvest is en ook in de toekomst gehuisvest zal blijven. Onder meer zullen dan Feico Houweling, auteur van het onlangs verschenen boek 'Steden van Erasmus', en Han van der Horst, schrijver van onder andere 'Rotterdam: Bruid aan de Maas' spreken. In volgende Wel & Wee Café's, zal de geschiedenis van de politiek in Rotterdam centraal staan. Ik wens u veel leesplezier met deze september aflevering van de Kroniek en hoop op uw aanwezigheid bij één van onze bijeenkomsten.

Frank Roos, voorzitter

Colofon

Kroniek is het ledenblad van het Historisch Genootschap Roterodamum.

Redactie:
Sjaak van der Velden, redactieKroniek@live.nl

Basisontwerp en art direction:
Puck Gescher, Studio Gescher BNO

Medewerkers aan dit nummer:
Luuk de Boer, Johan Okkema, Frank Roos

Druk:
Printvisie, Rotterdam

Lidmaatschap:
Kroniek hoort bij het lidmaatschap van het Historisch Genootschap Roterodamum.

Een lidmaatschap kost 35 euro per jaar.

Secretariaat:
C. Hartsuiker, Postbus 23538, 3001 KM Rotterdam
telefoon 0184-682291
bank NL07 INGB0000077300

www.rotterdamum.nl

Kopij volgend nummer:
Kopij voor Kroniek 2017 nummer 16 moet uiterlijk 15 oktober binnen zijn bij de redactie.

Ontvangt u de digitale nieuwsbrief van Roterodamum nog niet? Stuur een email naar rotterdamum@rotterdamum.nl en we plaatsen u op de verzendlijst.

En heeft u onze facebookpagina al eens bezocht? www.facebook.com/rotterdamum
Ook kunt u Roterodamum op Twitter volgen @HGRoterodamum

foto omslag: Rijksmuseum Amsterdam

Historisch Wel & Wee Café 14 september Erasmiaanse tolerantie Boekhandel Donner

Opmaat naar de serie over politiek in Rotterdam

Begin 2017 verschenen er twee boeken waarin Rotterdam wordt beschreven als een geestelijke vrijplaats. De ene auteur beperkt zich tot de tijd van de Opstand of Tachtigjarige Oorlog, de andere ziet dit aspect in de hele geschiedenis van de stad aan de Maas.

Wie telkens terugkeren in beide verhalen zijn Erasmus de Rotterdammer en pastoor Duifhuis. Beiden leverden tijdens de beginjaren van de reformatie en de opstand kritiek op het toen machtige instituut van de Rooms-katholieke kerk, maar beiden wilden haar ook niet verlaten. Ze stonden binnen het instituut een verandering voor, een terugkeer naar de eigenlijke normen en waarden van het christelijk geloof. Tegelijk wilden ze ook dat er een behoorlijke mate van tolerantie naar andersdenkenden was. De gruwelen van de kerkelijke strijd waren 'zeg maar niet hun ding'. Is het toeval dat beiden geboren Rotterdammers zijn? Volgens de schrijvers kan het haast geen toeval zijn of zoals op het omslag van een van de boeken staat: 'Er hangt een lucht van vrijheid in de straten, die zich door niemand heeft laten verdrijven, niet door de ketterjagers van Alva en evenmin door de bommenwerpers van de Luftwaffe.' Beide auteurs, Han van der Horst en Feico Houweling, zullen tijdens het HW&WC van 14 september hun verhaal vertellen. Deze aflevering is nu echt de laatste in het oude Donner en tevens de opmaat naar een serie van drie afleveringen over de geschiedenis van de politiek in Rotterdam.

U bent van harte welkom op donderdag 14 september in het Donner Café

- 17.00 inloop
- 17.30-17.40 welkom door Frank Roos, voorzitter Roterodamum
- 17.40-17.50 wetenswaardigheden over Donner door Leo van de Wetering, directeur Donner (zie ook hierna)
- 17.50-18.00 introductie op het thema van de najaarsreeks HW&WC's door Sjaak van der Velden, bestuurslid Roterodamum
- 18.00-18.20 voordracht Han van der Horst, 'Zit er behalve de eeuwige Maas nog een constante in de Rotterdamse geschiedenis?'
- 18.20-18.40 voordracht Feico Houweling, 'Niet Erasmus, maar het erasmianisme!'
- 18.40-19.00 borrel en iets te eten

Verbouwing van Donner

Drie jaar geleden kreeg boekhandel Donner onderdak aangeboden aan de Coolsingel, in het rijksmonument dat iedereen als het ABN-Amro gebouw kent. Donner, in het hart van Rotterdam gevestigd sinds 1912, maakte op deze plaats een doorstart, nadat de winkel ten onder was gegaan met de boekhandelsketen van Polare. Met dit nieuwe begin kon Donner als zelfstandige boekhandel aan de stad worden teruggegeven; de basis werd gelegd doordat 1750 boekenliefhebbers bereid waren een aandeel te nemen. Wat een tijdelijk onderkomen leek, werd uiteindelijk gekozen als plek om te blijven. U hebt ons in de achterliggende periode regelmatig bezocht met het Wel & Wee Café.

Van het begin af aan was al duidelijk dat het pand en de omgeving op de schop zouden gaan. Niet alleen het rijksmonument, maar het hele gebied tussen Coolsingel, Koopgoot, Lijnbaan en Binnenwegplein zal een metamorfose ondergaan. Een grote operatie – onder de naam Forum – waarbij Donner open moet blijven en omzet moet draaien om zonder klee-scheuren uit de strijd te komen. Maar de bijzondere doorstart indachtig, met de geweldige adhesie die we van stad en regio hebben ontvangen, vertrouwen wij erop dat we met elkaar ook deze klus zullen klaren. 'Tijdens de verkoop gaat de verbouwing gewoon door.' Met een knipoog willen we wat ons te wachten staat relativeren. Daarbij: we zijn op weg naar een prachtige winkel, die straks een kwart van de huidige begane grond zal beslaan, een entresol en de gehele tweede etage. Met een atrium aan de achterzijde, waarin het beroemde raam van Copier voor het publiek wordt ontsloten. Met een nieuw podium voor boekpresentaties, interviews, lezingen, debatten en muziek.

De inspanning werkzaamheden gaan binnenkort van start; daaraan voorafgaand wordt met de inrichting van de bouwplaats begonnen. We moeten in de verbouwingsperiode, die ca. anderhalf jaar duurt, onze boekenafdelingen en de cadeaupartikelen een paar keer verschuiven; onze presentatiemogelijkheden zullen bescheidener zijn. Maar we gaan ons uiterste best doen om de overlast zoveel als kan te beperken en het winkelen zo aangenaam mogelijk te houden. Wij hopen te mogen blijven rekenen op uw klandizie, in de winkel en op onze [website www.donner.nl](http://www.donner.nl).

Namens directie en medewerkers dank ik u bij voorbaat van harte!

Leo van de Wetering <

Pastoor Duifhuis, verdraagzaam en mild

tekst Sjaak van der Velden

Hubert Duifhuis, een naam die in verband wordt gebracht met religieuze tolerantie tegenover scherp-slijperij. Op de voorpagina van deze *Kroniek* staat zijn portret en tijdens het komende Historisch Wel & Wee Café zal zijn naam ongetwijfeld vallen. Maar wie was hij eigenlijk? Op Wikipedia is voor de digitaal actieven het een en ander over hem te vinden. Zoals gewoonlijk is het daar gepubliceerde overgetikt uit een andere bron, een praktijk waarbij nog wel eens een tikfoutje wordt gemaakt. Zo kunnen we daar lezen dat hij zijn huishoudster met wie hij in het geheim was getrouwd nooit 'zijn bezit' wilde noemen. Een onbegrijpelijke zin en voor niet theologisch geschoolden misschien een verwijzing naar een bijbeltekst. In oudere nog op papier gepubliceerde bronnen over Duifhuis staat echter dat hij haar niet zijn 'bijzit' wilde noemen. Reden waarom hij met haar trouwde.

Gelukkig is er op Internet meer over Duifhuis te vinden dan een wikipedia lemma. Bijvoorbeeld de tekst uit het door A.J. van der Aa gepubliceerde *Biographisch woordenboek der Nederlanden*, 1858, deel 4, p. 379-382. Daar lezen we de volgende fragmenten:

'DUIFHUIS (Huibert) werd geboren te Rotterdam den 27sten October 1531. Zijne ouders waren Jacob Duifhuis Simonszoon en Lijsbetje Gijsberts dochter, beiden uit aanzienlijke Rotterdamsche geslachten gesproten, wier huwelijk met nog veertien andere kinderen gezegend was. Tot den geestelijken stand bestemd, werd hij na het volbrengen zijner studiën tot Pastoor der Groote of St. Laurenskerk beroepen, en gaf als zoodanig blijken van groote verdraagzaamheid en milden zin in zijne leer....

Het kon niet anders of zijne gevoelens moesten hem, in den tijd waarin hij leefde, groote onaangenaamheden bezorgen; vooral de geestelijkheid was zeer op hem gebeten, om de meerdere achting en liefde, welke de gemeente hem boven anderen hunner toedroeg....

Het duurde niet lang of Duifhuis, van ketterij verdacht, was genoodzaakt te vlugten, [uiteindelijk naar Utrecht waar hij] ofschoon met bescheidenheid, verscheidene misbruiken der Roomsche kerk aanwees, bestreed en afschafte, werd hij door een groot aantal der aanzienlijkste burgers van Utrecht ondersteund en kwam hij er toe, om in 1578 aan de regering rondelukkig te verklaren dat de Roomsche leeringen hem tegen den borst stooten en aan haar te verzoeken voortaan op eene andere wijze te mogen leeren en prediken. De Regering, destijds nog Katholiek, doch welligt in het geheim de

Hervorming toegedaan, gaf hem hare goedkeuring te kennen, door een raadsbesluit van den 7den Februarij 1578. Hij omhelsde echter evenmin de leer van Luther of die van Kalvijn, en bleef, zonder zich met de Calvinisten te verstaan, of met de Katholieken te breken, naar het plan van zijnen grooten stadgenoot Erasmus, de kerk in de kerk hervormen, gesteund door de regering, die hem zijne jaarwedde verzekerde, bemind en gezien door eene steeds toenemende gemeente en bij de aanzienlijken van het land....

Voorals prediker is Duifhuis groot geweest. Belangrijke invloed heeft hij door zijne Sermoenen uitgeoefend, welke nog jaren na zijnen dood werd gevoeld. Wij verheugen ons dat die Sermoenen niet geheel verloren zijn geraakt, en hebben allen grond te verwachten dat hiervan eerlang meer bekend zal worden.'

Tot zover een danig ingekorte levensbeschrijving uit 1858.

Algemene mildheid

In 1999 schreef Arie van der Schoor in zijn *Stad in aanwas. Geschiedenis van Rotterdam tot 1813*:

'Misschien heeft deze tolerantie van Duifhuis er, samen met de algemene mildheid van het Rotterdamse geestelijke klimaat, toe bijgedragen dat de beeldenstorm geen schade in de stad heeft aangebracht.' (p. 146). Een mildheid waarover we elders in deze *Kroniek* nog komen te spreken.

Een dergelijk positief oordeel over Duifhuis komen we al tegen in de achttiende eeuwse *Who is Who?*, de *Levensbeschrijving van eenige voornamen meest Nederlandsche mannen en vrouwen uit egte stukken opgemaakt* (Amsterdam, Harlingen 1777, deel 4, p. 181-198):

'De Vereenigde Gewesten zyn de voordeelen der gelukkige Kerkhervorminge, op verre na niet verschuldigd aan uitlandsche Godgeleerden; hun eigen grond heeft verscheidene kloeke Mannen voortgebracht, blaakende in een reinen Vryheidsyver, uitgestrekt in hunne wakkere poogingen, om den zwaargedrukten nek der Nederlanders van het geestelyk juk te bevryen. Onder deze muntte uit Hubert of Huibrecht Duifhuis. Gelyk hij verscheiden byzonderheden, ten aanzien van zyne Leerwyze, gemeen hadt met den beroemden Desiderius Erasmus, eene zelfde stad, het vermaaklyk Rotterdam, strekte hun tot een Wieg en Bakermat... Van deeze zagtheid van aart gaf hij wel haast een merkwaardigen voorbeeld. Zeker burger van Rotterdam, Ewout Prins genaamd, Grootvader van den Heer Adriaan Prins, in leeven Burgemeester der

evengemelde stad, met zyne Koopmanschap van haring en visch op Antwerpen vaarende, zag aldaar eenigen, om hunnen Godsdienstige begrippen, ter dood brengen; dit veroorzaakte in hem zulk een schrik en afgryzen, dat hij 'thuis gekomen zynde, daar van sprak met zyne stadgenooten, als zynde van een wreedheid, die hij voor onmenschelyk hield. Het voeren van zulk een taal deedt hem wel haast verdagt worden van Ketterye; en het gevolg was, dat hy vor eenige Geestlyken wierdt ontbooden, om over zyne Geloove en begrippen onderzocht te worden.

Duifhuis, amtsshalven een der ondervraagders, hield zich langen tyd stil, tot dat de gemoedelyke Burger, met de zaak verleegen, en zich niet weetende te redden uit alle de vraagen, die hem gedaan wierden de toevlugt nam tot het gemeen spreekwoord, ik geloof, zyde hij, gelyk De Kreupele zei tegen den blinden, Die wel doet, zal wel vinden.

Op dat zeggen stondt Duifhuis op, en leide hem de hand op het hoofd, met te zeggen: Wel zoon, ga zo

Het onderschrift van het schilderij luidt:

M. Hubert Duifhuis

In't wezen straalt de minzaamheid

Gekant in't woord en 't wijs beleid

En 't doen des Mans die kracht betoonde

De Hemel-DUIF die 't HUIS bewoonde

J. Oudean. HM Sorgh ad Prototijp.

Het schilderij bevindt zich in het Rijksmuseum te Amsterdam.

voort; dat geloof is goed; houd u daar by, en doe 'er naar.

Voorts wist hy met byzondere behendigheit zyne redenen zo te beleggen, dat het verder onderzoek gestaakt, en de beschuldigde zuiver verklaard wierdt, die sedert den Pastoor alstoo als zynen behouder aanmerkte.'

Erasmus' gelijke?

Pastoor Duifhuis stond in zijn eigen tijd en nog lange tijd daarna, het schilderij dat de voorpagina siert werd tientallen jaren na zijn overlijden in 1581 gemaakt, model voor godsdienstige verdraagzaamheid. De geschiedschrijver Gerard Brandt (1626-1685) herdacht hem als volgt:

'Hoewel u Rotterdam, û Duifhuis, later baerde Dan synen Desideer, (een dagh voor 't jaergety), 't Was vroegh genoeg om syns gelyk te zyn op aerde;

Niet in geleerdheit, maer in deught soo groot als hy, Gy tradt in reklykheid op 't spoor van zyne voeten.

Soo 't reformeeren op uw voet hadt willen gaen, Hoe soud' het Christen volk elkanderen ontmoeten, Die nu, van een gescheurt, verscheiden wegh inslaen!'

Erasmus is vanwege zijn geleerdheid en humanisme wereldberoemd geworden. De bescheiden Duifhuis zo goed als vergeten. Eigenlijk zou Duifhuis naast Erasmus wel een monument in de stad verdienen. Een aandenken aan hem als persoon en een vingerwijzing voor tegenwoordige scherp-slijpers. <

Het Van Maanenbad

tekst Johan Okkema
beeld André Kool

Het bad in volle glorie hersteld.

Op Open Monumentendag 2015 werd het Monumentenschildje van Rotterdam toegekend aan het fraai gerestaureerde mausoleum op de begraafplaats Oud-Kralingen. Tegelijkertijd ontving het eveneens gerestaureerde Sportfondsenbad Rotterdam-Noord (beter bekend als het Van Maanenbad) een eervolle vermelding. Dit bad is gelegen op het binnenterrein van het huizenblok dat wordt begrensd door de Bergselaan, Schieweg, Stadhoudersweg en Van Maanenstraat. Aan laatstgenoemde straat bevindt zich de ingang van het bad.

De officiële opening van het bad, dat werd ontworpen door het bekende architectenduo J.H. De Roos en W.F. Overeijnder, vond plaats op 8 mei 1937. Het is gebouwd in de stijl van het Nieuwe Bouwen: functioneel, strak, licht en luchtig. Het complex bestaat uit een binnenbad en een buitenbad; naast het buitenbad bevindt zich een grote ligweide. Heel bijzonder was in die tijd het openschuivende dak van het binnenbad.

Het Van Maanenbad trok vanaf de opening veel bezoekers. Met name was het een geliefd bad voor zwemverenigingen en voor scholieren die hier les kregen en hun zwemdiploma's haalden. Ook veel bekende zwemcoryfeeën maakten gebruik van het bad. Tot begin jaren zestig was het nog maar een van de weinige zwembaden in de stad waar men voor lessen terecht kon. In de jaren zeventig en tachtig kwamen er in Rotterdam ongeveer vijftien nieuwe baden bij. Dat betekende een stevige concurrentie voor het Van Maanenbad. Ook bleek het bad ouderdomsverschijnselen te vertonen. Er was veel achterstallig onderhoud. De gemeente wilde niet langer opdraaien voor het exploitatietekort. Uiteindelijk dreigde sluiting voor het bad. Aan alle kanten kwamen protesten tegen een mogelijke sluiting. De

gemeenteraad ging in 1995 eindelijk overstag en besloot dat het bad voorlopig niet dicht hoefde en tot 2008 kon rekenen op financiële steun van de Deelgemeente Noord. Men ging ervan uit dat het bad niet alleen historische en emotionele waarde heeft, maar ook in een grote behoefte voorziet.

Het bad ontving in 2002 de status van rijksmonument. Het sterk verwaarloosde bad moest echter hoognodig gerestaureerd worden zodat het in de toekomst weer volledig kon functioneren. Het architectenbureau Verlaan & Bouwstra uit Vianen werd verzocht een restauratieplan te ontwerpen. In 2014 werd begonnen met de restauratie. Het zwembad is geheel gemoderniseerd met behoud van de historische details. De huidige entree is teruggebracht naar de situatie uit 1937. Bij de ingang staan weer de ijzeren lantaarns. Ook staat de naam 'Sportfondsenbad' weer in vergulde ijzeren letters op de voorgevel. Tevens is de buitengevel schoongemaakt en zijn de stalen kozijnen op de begane grond zoveel mogelijk gerestaureerd. In het gebouw zijn de vloertegels weer terug in de oude stijl: beige natuurstenen. Verder zijn er onder meer een nieuwe waterpomp en verwarmingsinstallatie aangebracht. Alleen functioneert het openschuivende dak van het binnenbad niet meer. De ligweide werd bruikbaar gemaakt voor het beoefenen van verschillende sporten. Op 22 april 2015 werd het gerestaureerde bad officieel heropend door wethouder Pex Langenberg.

Dit jaar ontdekte men dat het fraai gerestaureerde bad toch nog enige mankementen vertoonde. Zo blijkt de natuurstenen rand van het binnenbad gescheurd te zijn. Verder loopt het water uit de douches en het Turks stoombad niet weg. Deze zomer zullen de mankementen worden verholpen zodat de restauratie dan als voltooid kan worden beschouwd en het Van Maanenbad weer volledig kan functioneren. <

Willem van Iependaal (1891-1970)

tekst Sjaak van der Velden
beeld BWSA en Sjaak van der Velden

Een van meest gelezen Nederlandse schrijvers uit de jaren rond de oorlog is Willem van Iependaal, de Rotterdammer van wie de tientallen sociaal realistische romans als broodjes over de toonbank gingen. Tegenwoordig kennen niet veel mensen hem meer, maar het is nog steeds de moeite waard de boeken te lezen van de man die veel van onze grootouders, ouders en misschien wel onszelf zo onbedaarlijk heeft laten lachen terwijl hij tegelijk opkwam voor sociale rechtvaardigheid.

Op 24 maart 1891 werd in Rotterdam een Willem van der Kulk geboren. Deze zoon van een hoofdconductor der Spoorwegen en huisvrouw Klapwijk bleek een moeilijk opvoedbare jongen die na verscheidene malen van school te zijn gestuurd de wijk nam naar Engeland waar hij soldaat werd. Dat leverde hem in het bevolkingsregister de kwalificatie 'heeft vrijwillig zonder Koninklijk verlof bij het Engels leger gediend' op en een ontzegging van het Nederlanderschap. De verschrikkingen van de loopgravenoorlog waar hij tijdens de Eerste Wereldoorlog in betrokken raakte, maakten van hem een verklaard tegenstander van oorlog en leger. Vooralsnog deed hij echter niet veel met zijn nieuw verworven inzichten. Na terugkeer in zijn geboortestad voorzag Van der Kulk in zijn levensonderhoud met onduidelijke en schimmige handeltjes. Hij was een oplichter die hiervoor een aantal keren in de gevangenis terecht kwam. De laatste keer dat hij in het gevang zat, doodde hij de tijd met het schrijven van grimmige gedichten over het onrecht in de maatschappij. Gedichten die in handen kwamen van A.M. de Jong, een in die tijd in sociaaldemocratische kring gevierd schrijver. De Jong herkende het schrijverschap van Van der Kulk en stimuleerde hem om daarmee door te gaan. Vanaf 1931 publiceerde de Rotterdamse Voorwaarts de eerste gedichten van Van der Kulk, die zijn leven zo definitief een andere wending kon geven. Hij was net getrouwd, betrok met zijn geliefde een huisje aan het Iependaal in Vreewijk en nam daar een pseudoniem aan. Van der Kulk werd Van Iependaal, de naam waaronder hij tot het einde toe zou blijven schrijven.

Veelschrijver

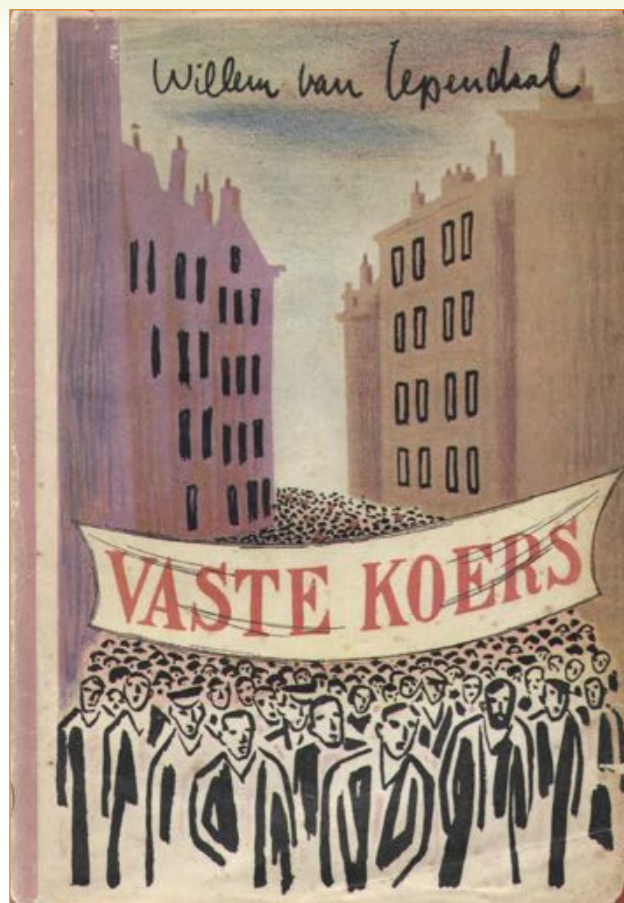
Willem van Iependaal publiceerde veel. Bijna elk jaar een roman, talloze gedichten en zo nu en dan een beschouwende titel zoals *Bef, Boef en Bajes* over het gevangeniswezen of *Mijn Rotterdam* over de stad waar hij was opgegroeid maar die hij in 1934 verliet. In de jaren vlak na de bevrijding (1947-1950) kreeg Van Iependaal opdracht van het NVV om een roman-cyclus over de geschiedenis van de Nederlandse vakbeweging te schrijven. Ondertussen hield hij zich ook

bezig met het schrijven van hoorspelen voor de radio. Omdat hij in de oorlog Joden had helpen onderduiken, kreeg hij in 1954 zijn Nederlanderschap terug. Zo bleef niet veel over van het bajesboefie dat begon met in woede en verontwaardiging geschreven gedichten. Zelfs mensen uit een andere zuil lasen met een bulderende of glimlach de karakters in zijn *Polletje Piekhaar* en *Lord Zeepsop* over de belevenissen van jongens aan de zelfkant in het vooroorlogse Rotterdam. Maar even snel als ze was gekomen taande de belangstelling voor deze Rotterdamse volksschrijver.

Korte revival

Toen in de jaren 70 veel progressieve jongeren zich onledig lieten met strijdliederen en sociaal engagement meesmulde Jules Deelder dat ze met luide stem de liederen van Bertold Brecht zongen, maar Van Iependaal niet kenden. Daar raakte hij een gevoelige snaar al negeerde Jaap van der Merwe in zijn liedbundel en op televisie het bestaan van de Rotterdammer niet. Ook bracht uitgeverij Querido de succesromans over Pollie, Snoekie, Scheeltjelelijk en Balle-tjewoef weer uit. Nu in één band. Nog weer een decennium later eerde de Rotterdamse kunstscene hem zelfs met een heuse opera die werd opgevoerd

bij de opening van de nieuwe Schouwburg. Maar daar bleef het sindsdien zo'n beetje bij. Wat zou het mooi zijn als in een volgende revival iemand het scenario zou schrijven voor een film over Polletje Piekhaar zoals de types Boefje en Ciske de Rat van die andere Rotterdamse schrijvers eerder overkwam. Een bericht over Van Iependaal kan uiteraard niet zonder iets uit poëzie en proza te citeren, want slechts door hem te lezen wordt hopelijk duidelijk hoe soepel zijn pen was die ooit veel lezers trok.

Lord Zeepsop (...)

begint met het volgende stukje proza dat bekant als poëzie leest:

'Binnen!
'De vreterij, Sir!
'U is wel een aanwinst!' Lachte meheer de patroon, koddig rondhuppelend op de pijpen van z'n afgezakte pyamabroek en begon z'n naakte bovenlijf te wrijven met een ruige baddoek. 'Ja, zet maar neer...dáár in de vlooielbak, Pollie!...Went het al aan beetje bij Broekhorst en Co.
'Kaasie, Sjeek!' verzekerde ik dankbaar. 'Net of 'k betoverd ben en voor page mag spelen! Een paleis hier! Ziet er effe anders uit dan je konkelbonkie bij Mottigebertha!
'Jáá!' smonselde hij rekkend, ruigelde z'n warrige kroeshaar in de kuif en stak fier z'n borst vooruit.'

Een van de delen over de geschiedenis van de Nederlandse vakbeweging.

Dikke Dinges R.I.P.

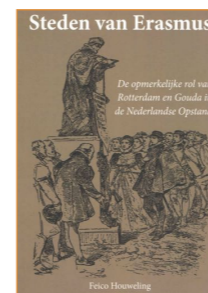
*Dikke/dinges was verscheiden,
in zijn Heer en Ijtjemaux,
de professor kwam en zeide:
"Hum, hum, hum....", en liet het zoo.
Doodkist werd besteld, gemeten
afgebiest met plint en lat
die, met zillevr besmeten,
krap, fataal en poenig zat.*

*Zeven bidders wiegewankten
in d'r grafgezanten vlijt
met de kostbaar ingeplankte
vieze dikke dooigheid.
Van de traphal naar den wagen,
van de wagen naar het graf....
traptten in plechtstatig dragen
voormans hak en hielen af.
Heel de Dingespermentasie
vormden om de kuil een O
dominee hield een predikasje
over Christenheil en zoo
over dood en over leven
zoo kortstondig als het gras
treurend snoten al de neven,
om den duur van het gewas.*

*Hier ligt in z'n Heer ontslapen
(oogen toe en zonder weet)
de geliefde, zeer rechtschapen
makelaar in kinderleed.
Spekulant in graan en krotten,
zwaar geschut en menschenwee
God zijn ziel! Het graf z'n botten!
Dikke Dinges R.I.P.
(uit: Liederen van de Zelfkant) <*

Boeken

Feico Houweling, Steden van Erasmus. De opmerkelijke rol van Rotterdam en Gouda in de Nederlandse Opstand, Hoor! Geschiedenis, Rotterdam 2017, 141 p., ISBN 9 789492 696014, Historische Publicaties Roterodamum 197, € 17,95

Rotterdammer Houweling onderzoekt in dit door hemzelf uitgegeven boek de geschiedenis van wat hij de Hollandse mythe noemt. De mythe die de opstand of zoals we vroeger op school leerden, de tachtigjarige oorlog, als een strijd presenteert van het Calvinistische protestantisme tegenover de Rooms-Katholieke kerk. Die mythe is volgens hem in strijd met de feiten. De feiten die laten zien dat er voor prins Maurits in 1618 de macht greep sprake was van een tolerante vorm van kritiek op de Roomse kerk, een tolerantie die terug te vinden is in het optreden van de Rotterdamse pastoor Duifhuis en de gedachten van de Rotterdamse (en Goudse) humanist Erasmus. Nadat de steile Calvinisten de macht hadden gegrepen hebben zij met succes de herinneringen aan het erasmiaanse gedachtegoed weggemoffeld uit de geschiedenis.

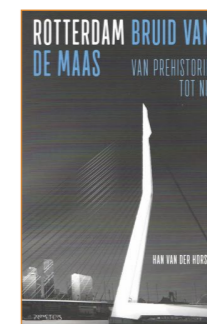
Houweling begint zijn verhaal met een bezoek van Filips II aan Rotterdam dat in 1549 plaatsvond. Het stadsbestuur verwelkomde de vorst met een beeld van Erasmus de kerkcriticus die nog maar net dood was, maar wel een beroemde Europeaan. Latere geschiedschrijvers hebben dit gebaar uitgelegd als een daad van chauvinisme of onnadenkendheid. Houweling ziet dit anders. De werken van Erasmus stonden inmiddels namelijk op de kerkelijke index en de latere vorst moet dit niet leuk hebben gevonden. Het stadsbestuur demonstreerde zijn vorm van tolerant, erasmiaans denken. In de geest van; we mogen van mening verschillen, maar wel met respect naar elkaar en dus een bestaan naast elkaar. Ondertussen rukte het Calvinisme op in de zuidelijke Nederlanden. De beeldenstorm bijvoorbeeld was vooral een Zuid-Nederlandse aangelegenheid die aan steden als Rotterdam voorbijging. Om de opstand de kop in te drukken gingen de machthebbers er in het zuiden ook met gestrekt been in. Iets wat tot een grote migratiestroom richting het noorden leidde. Ongeveer 150.000 Vlamingen trokken naar het noorden en streken massaal neer in een stad als Amsterdam waar rond 1600 ongeveer een derde van de bevolking uit vluchtelingen bestond. Dit waren echter geen arme vluchtelingen maar vaak rijke somtijds arrogant genoemde zuiderlingen die al snel tot de Amsterdamse elite gingen behoren. En dat bepaalde, aldus Houweling, dat het steile Calvinisme daar veel meer invloed kreeg dan in veel andere steden zoals Rotterdam, Leiden en Gouda die langer vast konden houden aan hun 'moderaat, een soort protestants rooms-katholicisme' kenden. Toen tijdens de oorlog tegen Spanje de gematigde

Oldenbarnevelt leek aan te sturen op een vergelijk met de vijand, kwam dit hem duur te staan. Maurits, de zoon van Willem van Oranje en een fervent aanhanger van de steile protestantse geloofsopvattingen, sleepte zijn oude leermeester voor het gerecht dat hem ter dood veroordeelde. Tijdens de staatsgreep van Maurits vond ook de synode van Dordt plaats waarna het afgelopen was met de vrijzinnigheid in de Noordelijke Nederlanden. Het Calvinisme werd heer en meester en herschreef de geschiedenis zo dat zij altijd al als enigen vooraan hadden gestaan in de strijd tegen de onderdrukker. De Hollandse mythe was geboren.

Toch leefde in Rotterdam (en een aantal andere steden) de vrijzinnigheid voort. In 1622 werd het standbeeld van Erasmus onthuld 'en het staat tot op de dag van vandaag in het centrum van Rotterdam als herinnering aan een tijdvak waarin de stad vasthoudend en tegen de verdrukking in, van katholieke en van protestantse zijde, vasthield aan de waarden die haar dierbaar waren'. (p. 74)

Het boek van Houweling roept op tot een bijstelling van de Nederlandse geschiedenis op het punt van de mythe dat de noordelijke Nederlanden vooral een Calvinistische traditie kennen van de koopman-dominantie die om handelsredenen tolerant kan zijn, maar niet de erasmiaanse tolerantie uitgaande van wederzijdse erkenning en discussie. Een interessante taak die hij bepleit in een soms ietwat chauvinistisch getoonzet geschrift dat echter door zijn prettig geschreven stijl een mooie aanvulling is in de Historische reeks van Roterodamum. <

Han van der Horst, Rotterdam. Bruid van de Maas. Van prehistorie tot nu, Amsterdam 2017, 350 p., ISBN 978-90-351-4329-6, € 19,95

De Maas, de rivier waaraan de stad een van zijn bijnamen dankt en waarlangs hij is gebouwd, heeft vanaf het prille begin de geschiedenis van Rotterdam bepaald. Ze is de levensader waarlangs ooit de eerste nederzetting Rotta, maar ook het latere Rotterdamme hun bestaan begonnen. Weliswaar op een plaats waar het veenstroompje Rotte de

Maas instroomde, maar de Maas was toch tot op de dag van vandaag de rivier die de stad met zee en achterland verbond.

Het boek is lekker ouderwets door één man geschreven en strikt chronologisch opgebouwd wat het samen met 'schrijvers prettige taalgebruik een prettige inleiding maakt in de geschiedenis van ons aller Rotterdam, Rotjeknor of Roffa. Uiteraard is de prehistorie er een beetje met de haren bijgesleept (Vlaardingen en de Maasvlakte figureren als vindplaatsen), maar die vondsten liggen wel aan de Maas en hadden misschien ook in Rotterdam kunnen liggen.

Alle aspecten van een stadsgeschiedenis komen op

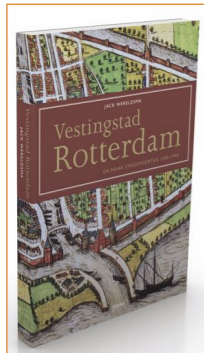
Boeken

evenwichtige wijze aan bod, de bevolkingsgroei, de economie en het geestelijk leven. En in dat laatste aspect zit gelijk de tweede grote lijn. Niet alleen is Rotterdam met de Maas getrouwd, het is volgens Van der Horst ook een aangename bruid die vanouds begeesterd is door een lucht van vrijheid. Voorbeelden daarvan zijn de rector van de Latijnse school Cornelis Boon en pastoor Duifhuis die tijdens de reformatie een tolerante en gematigde kerkhervorming voorstonden. Of het feit dat een menigte Jan Hendrickx, een ter dood veroordeeld wederdoper, in 1558 van het schavot bevrijdde en vervolgens ook zijn vijf geloofsgenoten. Rotterdam was ook de stad waar Pierre Bayle in alle vrijheid zijn geschriften kon schrijven nadat hij uit Frankrijk was gevlucht. En de toespraak van Aboutaleb na de aanslag op Charlie Hebdo past volgens de auteur ook in dit rijtje.

Er zijn waarschijnlijk geen aspecten van de geschiedenis die door Van der Horst niet worden aangestipt en na raadpleging van het werk weet de lezer bijvoorbeeld ook waarom de wijk Middelland heet zoals de heet, wie 'miljardair' Van der Veken was en waarom in 1970 het Staelduinse Bos werd bezet.

Een minpuntje wil ik nog aanstippen. Misschien komt het door de snelheid van schrijven maar er zijn zo heren en der wel wat slordigheden in de tekst geslopen. Feyenoord won de Europa Cup niet in 1969 (275), er staakten in het jaar waarin de club van Zuid die beker wel won geen 30.000 havenarbeiders maar maximaal 13.000 (291) en kun je de Rotterdamsche Schie een 'gracht' (207) noemen? Verder niets dan lof voor het initiatief en de uitwerking om de geschiedenis van de Maastad in een handzaam boek voor het grote publiek toegankelijk te maken. En prettig te weten dat we in een tolerante stad wonen. <

Jack C.J. Wereldsma, Vestingstad Rotterdam en haar stadspoorten 1340-1940, Rotterdam: uitgeverij Trichis, ISBN 978-949-2077-65-3, € 14,95

Op 1 juni jl werd het boek van Dr Jack C.J. Wereldsma gepresenteerd in de Laurenskerk. Als voorzitter van Roterodamum mocht ik het eerste exemplaar in ontvangst nemen.

Jack Wereldsma is een amateur-historicus die na zijn pensionering als chirurg al eerder –in 2014– een boek schreef over de Laurenskerk. Zijn nieuwste boek is vlot en goed geschreven. Het

gaat over de grote en kleine stadspoorten die deel uitmaakten van de vanaf de veertiende eeuw opgetrokken, en later verschillende keren uitgebreide, stads-ommuring van Rotterdam. Opmerkelijk is overigens dat één van die uitbreidingen van de stad niet veel later weer aan het 'platteland' moest worden teruggegeven. Alle stadspoorten die die tussen 1340 en 1940 werden gebouwd, verbouwd, vervangen, gesloopt of verplaatst en alsnog gesloopt, passeren de revue. Dit

laatste betreft natuurlijk de in 1939/1940 al gedeeltelijk verplaatste Delftse Poort.

Verder worden besproken de Sint Laurenspoort of (Oude)Hoofdpoort aan de Kolk die vlakbij de plaats stond waar bij de aanleg van de spoortunnel resten van de Blauwe Toren gevonden werden, de Hofpoort, de eerste en tweede (op een andere plaats gebouwde) Schiedamse Poort, de Goudse Poort, de Oostpoort –uiteraard bij het Oostplein, delen ervan stonden er nog tot 1912– de Binnenwegse Poort en tenslotte de Ooster en de Wester Oude Hoofdpoort en de Ooster en de Wester Nieuwe Hoofdpoort. Ruime aandacht wordt besteed aan de uitbreidingen van de uiteindelijke stadsdriehoek van de vestingstad Rotterdam, de context hiervan en de aanpassingen die in de loop der tijden hebben plaatsgevonden.

Het is goed dat de bouw- en ontstaansgeschiedenis van de Rotterdamse stadspoorten wordt uitgeplozen. Ook het gebruik en functie van de poorten komt goed aan bod. Met ironie stelt de schrijver vast dat de Rotterdamse vestingwerken nooit echt werden getest. In 1488 bijvoorbeeld, zijn troepen van Jonker Frans 's nachts de stijf bevroren vestinggrachten overgestoken en klommen met ladders over de muren om zo de stad in te nemen.

Aardig is het te lezen over de ontstaansgeschiedenis van de Hofpoort, een door de Heren van het Hof van Weena afgedwongen poort in de muur van hun Hof naar de stad. Een latere versie van die poort was versierd met de vier leeuwen die na de sloop van de poort de Vier Leeuwenbrug bij de Oude Haven sierden. Drie leeuwen belandden vervolgens langs de Maasboulevard en één in Ede. Uiteraard worden de opvolgende Delftse poorten beschreven en de ondergang van de laatste versie in 1940/1941. Zeer fraaie stadspoorten waren ook de Wester Nieuwe Hoofdpoort (architect Jacob Lois) gebouwd in 1661 en gesloopt in 1854. Een tijdsgenoot zegt over deze poort: 'die naast het Gemeenelandshuis (Schielandshuis) het kunstigste gebouw in de heele stad gerekent wordt'. De poort zou nu niet hebben misstaan bij de oprit van Erasmusbrug waar hij heeft gestaan. Ook de (Ooster) Oude Hoofdpoort van 1598 was fraai en is nog steeds een beeldmerk in de stad. Deze stadspoort werd in 1856 gesloopt vanwege de geplande bouw van het Maasstation, dat daar uiteindelijk nooit is gekomen.

Wat het boek erg aantrekkelijk maakt, is dat oude afbeeldingen van de verschillende stadspoorten digitaal over foto's van het huidige stadsbeeld ter plaatse zijn geprojecteerd. In een stad waar na het bombardement niet alleen voor oriëntatie benodigde bebouwing volledig verdween, maar ook het stratenplan ingrijpend wijzigde, is het een zeer behulpzame 'tool'.

Het is een mooi boek geworden met veel illustraties. Lof past ook uitgever Trichis, niet alleen voor de verzorgde uitgave, maar ook voor het lef om dit boek in de voor dit soort boeken niet grote markt te zetten.

Frank Roos <

Open Monumentendag 2017: Boeren, Burgers en Buitenlui

tekst Luuk de Boer

Open Monumentendag Rotterdam Viert het Verhaal van de Stad!

De editie 2017 van de Rotterdamse Open Monumentendagen op 9 en 10 september verzorgt niet alleen openstellingen van vele Rotterdamse monumenten, maar biedt ook een gevarieerd programma dat aansluit op het landelijke thema: Boeren, Burgers en Buitenlui.

Open Monumentendag Rotterdam besteedt op verschillende manieren aandacht aan de invloed van de menselijk handelen op het landschap: het Hoogheemraadschap Schieland bouwde in 1665 aan de rand van de toenmalige stad het prestigieuze Schielandshuis naar een ontwerp van Pieter Post, daar zal op 8 september de Monumentenlezing worden uitgesproken. In de polder Blijdorp werd eind 18e eeuw het innovatieve polderstoomgemaal in gebruik genomen: het 'Keezending', waarover zondag 9 september een boeiende presentatie zal worden gegeven. In het Karottenfabriekje aan de Kralingse Plas zal de geschiedenis van de vervening en landwinning verteld worden. In Overschie, Ommoord en Pernis ervaart u de sfeer van Boeren, Burgers en Buitenlui. Naast het themaprogramma wordt nog eens een 40 tal bijzondere monumenten voor het publiek openge-

Het Schielandshuis is geopend op zaterdag 9 september. (foto: MS fotografie)

steld, de zogenaamde klassiekers. Klassiekers vormen de hechte basis van de Rotterdamse Open Monumentendagen. Eigenaren en gebruikers van deze monumenten stellen vol trots hun monument open en heten u van harte welkom.

Bijgevoegd bij deze Kroniek treft u aan de programmagids van de Open Monumentendag.

www.omdrotterdam.nl <

Conny Janssen Danst 25 in de Kunsthal

tekst Luuk de Boer

Op 7 juni jl. hadden we Conny Janssen in het Historisch Wel en Wee Café ter gelegenheid van het 25 jarig bestaan van Conny Janssen Danst. Vanwege het jubileumjaar is er vanaf 9 september tot 1 oktober 2017 een bijzondere presentatie te zien in de Kunsthal in Rotterdam, die dit jaar ook 25 jaar bestaat.

Geïnspireerd op de voorstelling 'Iside Out' ontwikkelt Conny Janssen samen met haar vaste ontwerper Thomas Rupert een video-installatie. Het publiek staat oog in oog met levensgroot geprojecteerde beelden. In een ander deel van de grote hal wordt bijna letterlijk de kern van het creatieve maakproces blootgelegd. Het publiek ervaart het decor van de voorstelling van binnenuit en is op verschillende momenten getuige van live repetities en de interactie tussen verschillende jonge makers en de dansers. Scènes uit de film 'Blanco' laten zien wat normaal voor iedereen verborgen blijft: de eerste vonk van inspiratie tussen de dansers en Conny Janssen.

Inside Out. (foto Leo van Velzen)

Kunsthal
Westzeedijk 341
3015 AA Rotterdam
www.kunsthal.nl <

Behouden beeld

Op deze plaats beschrijven we meestal beelden die uit het stadsbeeld zijn verdwenen waarvan we hopen dat ze ooit terugkomen of die recent inderdaad zijn teruggegeven aan de stad. Deze keer een ander verdwenen beeld, een waarvan vermoedelijk niemand zal wensen dat het ooit terugkomt. Wat we zien is een foto van de vooroorlogse Thoolensteeg. De zon

doet samen met een enkele bloempot zijn uiterste best om het beeld op te fleuren, maar de trieste troosteloosheid overheerst.

De Thoolensteeg liep vanuit de Goudschesingel naar de Breedestraat. We kijken op het pand van woninginrichter Piet van Reeuwijk aan de Kipstraat. <

KORTE AGENDA

*9 en 10 september:
Open Monumentendag*

*9 september:
Conny Janssen danst*

*14 september:
HW&WC, boekhandel Donner, 17.00 uur*

*12 oktober en 16 november:
HW&WC, Politiek in Rotterdam, aanvang 17.00 uur.
Op 12 oktober in de Schotse Kerk, Schiedamsingel 2.
Op 16 november bij Metz Woninginrichting,
Nieuwe Binnenweg 170. Beide in Rotterdam.*